

Милош Мишковић

Универзитет у Београду

Православни богословски факултет

e-mail: milosmiskovic94@gmail.com

ДОПРИНОС ЕПИСКОПА ЛАВРЕНТИЈА У ПРЕВАЗИЛАЖЕЊУ РАСКОЛА У СРПСКОЈ ПРАВОСЛАВНОЈ ЦРКВИ У СЈЕДИЊЕНИМ АМЕРИЧКИМ ДРЖАВАМА

Апстракт: Студија је посвећена раду Епископа Лаврентија на решавању црквеног раскола у дијаспори. Српска Православна Црква делегирала га је да као њен представник 1984. године води преговоре са представницима дела Српске Цркве који је био у расколу, тј. са тадашњим вођом раскола Иринејем Ковачевићем, који је био Епископ слободне Српске Православне Епархије за Америку и Канаду. Ти преговори представљали су прекретницу у напорима Цркве да се изврши помирење са одвојеном браћом у дијаспори. Након тога, улога Епископа Лаврентија у преговорима није више била доминантна, али се значај разговора које је имао са Епископом у расколу Иринејем Ковачевићем рефлектовао на њихов наставак. Извор за ово истраживање биће архиви Светог Архијерејског Синода и Епархије диселдорфске и немачке. Особеност овог рада се огледа у томе, да се у њему приказују подаци пронађени у архивама чији садржај није био предмет научних радова објављених о овој тематици. Циљ овог рада је да се укаже на значај Епископа Лаврентија у преговарачком процесу са делом Цркве који је био отишао у раскол, као и епископов допринос решавању тог питања, који је скоро три деценије представљао велики проблем у функционисању и животу Српске Цркве и српског народа у дијаспори.

Кључне речи: Епископ Лаврентије Трифуновић, Митрополит Иринеј Ковачевић, амерички црквени раскол

Увод

Епископ америчко- канадски Дионисије Миливојевић био је на катедри америчко-канадских епископа од 1939. до свог рашчињења од стране Светог Архијерејског Сабора 1964. године. Након Другог светског рата, Епископ Дионисије није долазио у отаџбину због доласка на власт комунистичког режима, а у раду Светог Архијерејског Сабора је учествовао тако што би свој глас делегирао једном од Епископа у отаџбини. Комунистички режим у Југославији сматрао га је за свог непријатеља због његовог непомирљивог става према комунизму, а био је и један организатора протеста приликом доласка Јосипа Броза Тита на заседање Уједињених нација у Њујорку 1963. године. Са друге стране, Патријаршији су стизале притужбе од свештенства и верника у вези са моралним животом Епископа Дионисија. Епископ Дионисије је почетком 1962. године затражио да његова епархија буде уздигнута на степен митрополије, да се под њену јурисдикцију ставе Јужна Америка и Јужна Африка, као и да му се за викаре

хиротонишу два или три епископа. Делегација Светог Архијерејског Сабора коју су сачињавали: Митрополит загребачки Дамаскин, Епископ бачки Никанор и протођакон Бранислав Петровић боравила је у САД у периоду од 13. септембра до 8. новембра 1962. године где је требала да проучи предлоге епископа Дионисија, а поред састанка са њим, посетили су велики број црквених општина. Делегација је свој извештај предала Светом Архијерејском Синоду који га је проследио Светом Архијерејском Сабору. Епископ Дионисије је одбио да прихвати одлуку Светог Архијерејског Синода којом је био разрешен управљања епархијом, те је 1963. године отишао у раскол; следеће године га је Свети Архијерејски Сабор рашчинио. Епископ Дионисије је са једним делом свештенства и народа тада отишао у раскол, а Српска православна Црква је уместо дотадашње Епархије америчко-канадске основала три нове Епархије. Иако је центар расколничке активности био у САД и Канади, раскол се проширио и на остале Епархије Српске Цркве у дијаспори: западноевропску и аустралијско-новозеландску.¹

Епископа Лаврентија Трифуновића је Свети Архијерејски Сабор изабрао 1969. године за Епископа западноевропског и аустралијско-новозеландског. Године 1973, када је формирана Епархија аустралијско-новозеландска, остао је Епископ западноевропски; на тој је катедри остао до избора за Епископа шабачко-ваљевског 1989. године. Као Епископ у дијаспори имао је прилику да увиди какву је штету раскол нанео српском народу и Цркви у дијаспори, што се одразило и на живот црквених општина, као и на међусобне односе Срба у тим земљама. Свети Архијерејски Синод му је поверавао важне мисије у вези са преговорима са одељеном браћом у расколу.

Студија ће бити подељена у седам поглавља: прво ће приказати разговор Епископа Лаврентија, као викарног Епископа Патријарха Германа, са председником Црквене општине у Трсту Драгољубом Вурдељом; друго поглавље за тему има оснивање Епархије западноевропске и аустралијско-новозеландске, те расколнички сабор у Диселдорфу (Немачка) 1969. године; наредно приказује преговоре Епископа Лаврентија са Епископом у расколу Иринејем Ковачевићем у Либертивилу (САД) 1984. године; четврто поглавље се бави рецепцијом преговора Епископа Лаврентија и Епископа у расколу Иринеја Ковачевића у Либертивилу; пето обухвата даље разговоре о помирењу, у којима је Епископ Лаврентије улогу имао, претпоследње поглавље приказује учешће у завршним преговорима и помирење 1992. године; док последње поглавље за тему има прославу 30 година архијерејске хиротоније Митрополита Иринеја, на којој је учешће узео и Епископ шабачко – ваљевски Лаврентије као изасланик Патријарха Павла и Светог Архијерејског Синода.

Циљ рада је да се укаже на значај Епископа Лаврентија у преговарачком процесу између Српске Православне Цркве и оног дела Цркве који је био отишао у раскол, те на допринос Епископа Лаврентија решавању тог питања, које је скоро три деценије представљало велики проблем за Српску Православну Цркву.

Разговор са Драгољубом Вурдељом у Трсту

Српска Православна Црквена општина Светог Спиридона у Трсту, чији је председник био Драгољуб Вурдеља, била је у расколу са Српском Православном Црквом, а представљала је и један од центара расколничке делатности у дијаспори. Драгољуб Вурдеља је успео да издејствује доношење Статута Црквене општине у Трсту, који су

¹ Досадашња референтна библиографија о америчком црквеном расколу: Слијепчевић 1986; Спасовић 1997; Спасовић и Милетић 2008; Спасовић 2002; Јевтић 2013; Стефановић 1988; Мишина 2012; Трифуновић 2007b; Годоровић, Џомић 2010.

одобриле надлежне италијанске власти; њиме је та парохија била изузета из јурисдикције Патријарха српског.²

Патријарх Герман је члановима одбора Српске Православне Црквене општине у Трсту послао посланицу 4. јануара 1969. године. У њој је члановима Црквене општине честитао божићне празнике, а као свог изасланика послао је Епископа моравичког господина Лаврентија. Поред честитке, патријарх је позвао чланове Црквено-општинског одбора, а и све вернике те парохије, да позову браћу која су окренула леђа Цркви и отишла у раскол – да јој се поново врате, те да, тако сједињени, заједно прославе Божић у цркви Светог Спиридона, заједно са Епископом Лаврентијем.³ Патријарх је, правећи распоред богослужења за божићне празнике, предложио Епископу Лаврентију да оде у Трст и да тамо служи за Божић, и да са собом поведе једног ђакона. Епископ Лаврентије је од патријарха добио савет да – иако је храм Светог Спиридона тада био у рукама расколника – пита председника Вурдељу да служи у том храму или у храму Св. Архангела; ако му не одобри, да пита Грке за дозволу да служи у њиховој цркви. Као свог пратиоца Епископ Лаврентије је повео ђакона Момира Лечића. На Бадњи дан стигли су у Трст, где их је дочекао прота Душан Вавић из Салцбурга и одвео их у хотел.⁴

На улици су срели двојицу свештеника, Јанка Трбовића и Будимира Анђелића, који су били у расколу, у друштву Вурдељине секретарице. Иако је Епископ Лаврентије пришао да се са њима поздрави, а и сâм свештеник Јанко је био ученик Епископа Лаврентија, они му се нису јавили, јер су се плашили Вурдељине секретарице. Истог дана, Епископ Лаврентије је позвао Драгољуба Вурдељу и заказао састанак са њим, упркос молби ђакона Момира да не иде „јер ће га Вурдеља отровати”. Током састанка Вурдеља је критиковао епископат, који није активан у борби против комунизма, а – према његовом мишљењу – нико не може да постане епископ док не пристане на сарадњу са режимом. Уз то, упознао га је и са радом који је његова Црквена општина предузела да би у народу очувала веру, штампајући велики број брошура и књига и шаљући их у земљу. Епископ Лаврентије му је одговорио да не сумња у његову добру намеру, али да је његов начин бриге за Цркву такав да њиме народ одбија од Цркве и да руши углед црквеног руководства. Саветовао је Вурдељи да нађе други начин, јер тако само потпомаже комунистички циљ разбијања Цркве. На питање да ли може да служи у храму Светог Спиридона, Вурдеља му је поставио услов да на литургији помене рашчињеног Епископа Дионисија, што Епископ Лаврентије није могао да учини због канонских прописа. Поред тога, Вурдеља није дао дозволу да се служи у капели Светог архангела Михаила на гробљу, али му је дозволио да у храм Светог Спиридона уђе.⁵

Исте вечери, Епископа Лаврентија је посетио прота Милоје Араницки, који је био код Вурдеље, и пренео му да је Жика Перишић, службеник Патријаршије, стигао у Трст и да је био на вечери са Вурдељом. Након пола сата, Вурдеља је назвао Епископа Лаврентија и рекао му да је добио информацију да је он дошао са намером да минира Црквену општину у Трсту и саветовао му је да не посећује храм, да не би имао

² Јанковић 2007, 211–212.

³ Архив Светог Архиепископског Синода Српске Православне Цркве (у даљем тексту Архив САС), фасцикла 447 – Епископ Лаврентије Трифуновић, Писмо Патријарха Германа члановима Одбора Српске Православне Црквене општине у Трсту (Београд, 4. јануара 1969. године)

⁴ Трифуновић 2007а, 190–191. Полазећи за Трст, Епископ Лаврентије је рекао Жики Перишићу, службенику Патријаршијског управног одбора, да путује за Трст и да ће тамо за Божић служити. Ђакон Момир је опоменуо Епископа Лаврентија да није требало да говори куда путују, јер је Жика „био глас” да је доушник власти. Епископ је сматрао да нема шта да крију јер иду да служе Богу и деци Светога Саве. Трифуновић 2007а, 191.

⁵ Трифуновић 2007а, 191–193.

непријатности. Свештеници Трбовић и Анђелић дошли су потом код Епископа Лаврентија, са жалбама на тиранско понашање председника Црквене општине. Тада су и изразили жељу да се врате у Цркву. Пошто је њихов канонски статус био нерегулисан, Епископ Лаврентије им је предложио да сутрадан, на Божић, певају за певницом у грчкој цркви. Пред почетак литургије, у грчку цркву је дошла Вурдељина секретарица и наговарала их да иду у храм Светог Спиридона, да тамо служе. Они су то одбили. Истог дана их је председник Црквене општине избацио из стана. Епископ Лаврентије је био уверен да је Управа државне безбедности послала Жику Перишића у Трст. Све је испричао Патријарху и затражио да Перишић добије отказ, што је и учињено. После неколико дана, Епископ Лаврентије је сreo пуковника Крсту Лековића из Унутрашње државне безбедности, који је био задужен за контролу верских заједница; пребацио му је то што је послао Перишића да га шпијунира, речима да су могли – уколико су сумњали у његову исправност – и да му не издају путну исправу. Пуковник је признао да је он послао Жику Перишића, али, наводно, са другим циљем.⁶

Епископу Лаврентију је боравак у Трсту донео непријатност због, како га је назвао, „српског змијињака у њему”. Из града није хтео да понесе никакву ситницу за успомену, да га не би подсећала на то зло.⁷

Упркос томе што је Епископ Лаврентије имао лоше искуство са црквеном општином у Трсту, његова мисија је успела, јер су раскол напустила двојица свештеника која су служила у Трсту; они су се вратили у Цркву.

Оснивање Епархије западноевропске и аустралијско-новозеландске и расколнички сабор у Диселдорфу

Рашчињени Епископ америчко-канадски Дионисије (Миљивојевић) и чланови Српске народне одбране донели су одлуку на састанку одржаном у Чикагу 20–21. фебруара 1969. године да се у Европи оснује Епархија и да се за ту Епархију хиротонише Петар (Банкерковић). Министарство спољних послова Југославије је, посредством својих дипломатских представништава, сазнало за одржавање сабора, планирано за 26–27. април исте године у Трсту, као и да се ту очекује формирање Епархије за Европу.⁸

Са друге стране, и Црква је посредством својих клирика сазнала за одржавање расколничког сабора у Трсту. Наиме, протојереј Душан Вавић из Салцбурга, који је повремено опслуживао и Трст, сазнао је од свештеника у Сједињеним Америчким Државама – са расколничке стране – за намеру да се одржи сабор у Трсту. Било је планирано да се на сабору оснује Епархија за Западну Европу, са седиштем у Трсту, а да се за епископа постави Димитрије (Балаћ), који није могао да остане у Аустралији, јер тамо није имао подршку. Прота Душан је о томе обавестио југословенске дипломате, а они своје претпостављене у Београду.⁹

Можемо претпоставити да је протојереј Душан Вавић, поред државних власти, о намери расколника да сазову сабор у Трсту који би основао Епархију за Западну Европу – обавестио и Патријаршију у Београду. И држава је, посредством Савезне верске комисије, проследила информацију Српској Православној Цркви о намери расколника да оснују Епархију у Западној Европи.

⁶ Трифуновић 2007а, 193–194.

⁷ Трифуновић 2007а, 194. Милан Јанковић напомиње да није могао да дође до писаног извештаја епископа Лаврентија о његовом боравку у Трсту, али му је епископ Лаврентије испричао шта се тих дана дешавало у Трсту, као и о састанку са председником црквене општине у Трсту. Јанковић 2007, 213.

⁸ Мишина 2012, 485–486.

⁹ Мишина 2012, 486.

Интенција расколника да учврсте своју делатност у Западној Европи приморала је Цркву да интервенише и осујети њихову намеру. Свети Архијерејски Синод сазвао је ванредно заседање Светог Архијерејског Сабора и 12. марта 1969. године основана је Епархију западноевропска и аустралијско-новозеландска, са седиштем у Лондону, а на ту Епархију је постављен викарни Епископ моравички Лаврентије (Трифуновић).

Свети Архијерејски Сабор је на ванредном заседању 12. марта 1969. године једногласно изабрао викарног Епископа моравичког Лаврентија (Трифуновића) за Епископа новоосноване Епархије западноевропске и аустралијско-новозеландске.¹⁰ О избору Епископа Лаврентија за Епископа западноевропског и аустралијско-новозеландског, са седиштем у Лондону, Свети Архијерејски Синод је обавестио Комисију за верска питања СР Србије,¹¹ Екуменски савет Цркава¹² и Архиепископа кентербериског др Мајкла Ремзија.¹³ Епископ бачки Никанор извршио је устоличење Епископа Лаврентија на свечаној архијерејској литургији, служеној 30. марта у цркви Светог Саве у Лондону.¹⁴

Генерални конзулат у Њујорку обавестио је своје надлежне да присталице рашчињеног епископа Дионисија нису одустале од организовања сабора, него да су померили датум, због тешке ситуације у српској емиграцији и због убиства Андрије Лончарића, а да присталице јединства са СПЦ сматрају устоличење Епископа Лаврентија својом победом против расколника, посебно зато што је оснивању епархије пружио подршку Архиепископ кентербериски Мајкл Ремзи.¹⁵

Епископ Лаврентије је после устоличења у Лондону почео да обилази Епархију и да служи у тешким околностима, јер је наша емиграција била подељена, а он је, као Епископ из отаџбине, изазивао подозрење у емиграцији да је сарадник режима у Југославији.

Ипак, народ је увидео да епископ Лаврентије служи Цркви и да се не меша у политику, па га је искрено прихватио и почео још више да се окупља око својих цркава. То је, по речима Епископа Лаврентија, уплашило одвојену браћу и они су 22. новембра 1969. године одржали сабор у Диселдорфу, где су основали Слободну Српску

¹⁰ Архив САС, ф. 447 – Епископ Лаврентије Трифуновић, АС бр. 2 / зап. 7 од 12. марта 1969. године – Обавештење Светог Архијерејског Сабора Светом Архијерејском Синоду о избору Епископа Лаврентија за Епископа Епархије западноевропске и аустралијско-новозеландске.

¹¹ Архив САС, ф. 447 – Епископ Лаврентије Трифуновић, Син. бр. 1040 / зап. 153 од 18. марта 1969. године – Обавештење Светог Архијерејског Синода Комисији за верска питања СР Србије о избору Епископа Лаврентија за Епископа Епархије западноевропске и аустралијско-новозеландске.

¹² Архив САС, ф. 447 – Епископ Лаврентије Трифуновић, Син. бр. 1039 и 1040 од 18. марта 1969. године – Обавештење Светог Архијерејског Синода Екуменском савету Цркава о оснивању Епархије западноевропске и аустралијско-новозеландске и избору викарног Епископа моравичког Лаврентија на чело те Епархије. Поред тога, Екуменски савет се обавештава да ће интронизација бити одржана на литургији 30. марта, у недељу, у Лондону.

¹³ Архив САС, ф. 447 – Епископ Лаврентије Трифуновић, Син. бр. 1039 и 1040 од 18. марта 1969. године – Обавештење Светог Архијерејског Синода Архиепископу Кентербериском др Мајклу Ремзију о оснивању Епархије западноевропске и аустралијско-новозеландске, са седиштем у Лондону, и избору викарног Епископа Лаврентија за ту Епархију. Патријарх обавештава Архиепископа да ће интронизација бити извршена 30. марта и да ће одлуку Светог Архијерејског Сабора и интронизацију Епископа Лаврентија извршити Епископ бачки Никанор.

¹⁴ Архив САС, ф. 447 – Епископ Лаврентије Трифуновић, Син. бр. 1557 / зап. 277 од 29. априла 1969. године – Одлука Светог Архијерејског Синода о усвајању извештаја Епископа бачког Никанора о извршеном устоличењу Епископа Лаврентија у Лондону.

¹⁵ Мишина 2012, 487. Протојереј Душан Вавић сматрао је да је расколнике наставак судског процеса у Вокингену код Чикага, који је текао лоше по расколнике, омео у организовању сабора у Трсту. Мишина 2012, 487–488.

Православну Епархију у Европи, а за њеног Епископа изабрали архимандрита Арсенија Тошовића из Њујорка.¹⁶

Патријаршија у Београду сазнала је из поузданих извора да расколници из Сједињених Америчких Држава намеравају да у Диселдорфу 22. и 23. новембра 1969. године одрже „Црквено-народни сабор” и да оснују нову Епархију. Синод је замолио Епископа Лаврентија да се обавести о тој ствари, па да упозори своје подручно свештенство и народ да не наседају на расколничку делатност, уперену против Српске Православне Цркве.¹⁷ Свети Архијерејски Синод је о намерама расколника обавестио и Савезну комисију за верска питања и замолио је да, ако је могуће, помогне да се та акција против Српске Православне Цркве спречи.¹⁸

Ћакон Момир Лечић је 26. новембра, по налогу патријарха, обавио телефонски разговор са протојерејем Добривојем Ћилерцићем из Диселдорфа; после тога је саставио службену белешку. Протојереј Добривоје је рекао да је укупно било 120 делегата, из свих земаља; расколници су основали Епархију, али нису изабрали Епископа, те је рашчињени Епископ Дионисије преузео администрацију над том епархијом. На сабору нису учествовали протојереји Милан Јовановић и Тома Лилић, због чега су од стране „сабора“ окарактерисани као издајници. Епископ Лаврентије је боравио у Диселдорфу пре сабора и обавио је разговоре са неколико особа, међу којима и са расколничким свештеником Ђорђем Радовићем, који је приликом разговора са Епископом био у алкохолисаном стању и арогантно се понашао. Протојереј Добривоје је предложио да се он рашчини, јер Цркви прави велике неприлике у Немачкој.¹⁹

Епископ Лаврентије је поднео извештај Светом Архијерејском Синоду 25. новембра 1969. године. Већи део извештаја посвећен је разговору са свештеником у расколу Ђорђем Радовићем, који је био архијерејски намесник за Западну Европу (осим Велике Британије). Према убеђењу свештеника Ђорђа, они су политичка организација која са вером има мало шта заједничко, и где има доста честитог света, заведеног од стране политичара. Свештеник је образложио и зашто је он сâм отишао у раскол. Епископ Лаврентије му је саветовао да напусти раскол и не доводи свој свештенички чин у питање. Свештеник Ђорђе је изнео неколико услова, после чијег би се испуњења расколници у Европи вратили у Цркву: да Епископ Лаврентије у штампи објави статус Епархије западноевропске и аустралијско-новозеландске у односу на Цркву у отаџбини, да изјави да нема ништа са режимом у земљи, да владика баца свој југословенски пасош и, уз то, да Епархију прогласи аутономном. Епископ Лаврентије је на крају разговора поручио да ће остати са свештеником у контакту и да се нада се да ће он оставити раскол, јер је разочаран у расколнике. Такође је изнео да се боји да свештенику Ђорђу повери парохију, јер сматра да он има мало свештеничког у себи и да је на њега расколничка средина у којој је боравио извршила велики утицај. Епископ Лаврентије је интервенисао код Министарства за социјални рад за Северну Рајну и Вестфалију; оно је давало месечну помоћ емигрантској организацији, која је плаћала свештеника Ђорђа Радовића. Када им је предочио да

¹⁶ Трифуновић 2007b, 42–47.

¹⁷ Архив САС, фонд Амерички раскол, кутија VI, Син. бр. 4841 / зап. 769 од 7. новембра 1969. године – Писмо Синода Епископу Лаврентију о намери расколника да одрже сабор у Диселдорфу и оснују Епархију за Западну Европу.

¹⁸ Архив САС, фонд Амерички раскол, кутија VI, Син. бр. 4841 / зап. 769 од 7. новембра 1969. године – Писмо Синода Савезној Верској комисији о намери расколника да одрже сабор у Диселдорфу и оснују Епархију за Западну Европу.

¹⁹ Архив САС, фонд Амерички раскол, кутија VI, Службена белешка од 26. новембра 1969. године – Службена белешка о разговору између протојереја Добривоја Ћилерцића из Диселдорфа и ђакона Момира Лечића, службеника Патријаршије.

помагањем тој организацији помажу раскол у Српској Цркви, обећали су да ће ту помоћ ускратити. Поред тога, Епископ Лаврентије је представио стање расколничког свештенства у Европи и перспективу његовог развоја, са ставом да она за расколнике није обећавајућа, јер су посвађани међу собом и у материјалној оскудици. На крају извештаја Епископ Лаврентије је писао о свом разговору са протојерејем Тилерцијем. Од њега је сазнао да је на сабору било 120 делегата, те да је другог дана остао изборни део сабора, који је изабрао некога из Америке за Епископа независне Епархије западноевропске, под условом да се он прими. Сами расколници су били међусобно посвађани, што, по мишљењу Епископа Лаврентија, указује на то да та организација неће бити дугог века. Верници нису придавали сабору велики значај, јер су расколнике препознавали као велике свађалице, и знали су да заједнички не могу ништа да створе.²⁰

Архимандрит Арсеније Тошовић, кога су расколници изабрали за епископа, није хтео да га за епископа хиротонишу рашчињени Епископ Дионисије и његови викари, него се обратио јерархији Руске заграничне Цркве, чији је био клирик, да га рукоположи за епископа за Српску Епархију у Западној Европи. Поводом његове молбе састао се Синод Руске заграничне Цркве, а Епископ средњозападноамерички Фирмилијан (Оцокољић) састао се, пре заседања Синода, са Архиепископом чикашким Серафимом, и замолио га да не хиротонишу Арсенија, јер Српска Црква има свог Епископа за Западну Европу. Синод Заграничне Цркве је саопштио архимандриту Арсенију да ће бити рашчињен ако се прими да буде епископ некакве српске Епархије у Европи. Архимандрит Арсеније је изјавио да се не прима понуђеног положаја и замолио је да га не казне строго. Кажњен је само укором и премештен је из Њујорка, где је био службовао.²¹ Свети Архиепископски Синод примио је на знање извештај Епископа Фирмилијана и замолио га да пренесе изразе захвалности Архиепископу чикашком Серафиму због става Руске заграничне Цркве у вези са архимандритом Арсенијем.²²

Преговори са Епископом у расколу Иринејем (Ковачевићем) у Либертивилу

Године 1983. Епископ Лаврентије је послао писмо Светом Архиепископском Синоду, у коме је навео да га је посетио Предраг Рончевић, трговац из Пакстона (САД), који му је пренео молбе бројних Срба да почне да се ради на измирењу. Рончевић је пренео да се на обема странама (и међу клирицима и међу свештенством) јавио покрет који је почео да ради на измирењу, те да саветује да га треба подржати. По његовом мишљењу, Епископ Иринеј је стуб раскола; трговац Рончевић преноси да би се Епископ вратио, ако би му се омогућило да приликом повратка у Цркву сачува епископски чин, као и да би се са њим у Цркву вратио и велики број људи у расколу. Епископ Лаврентије оцењује да су две деценије раскола учиниле своје и да је јаз све дубљи, као и да је последњи час да се нешто учини. Он предлаже Синоду да изучи да ли постоји могућност да се Епископ Иринеј поново рукоположи и да се му да једна Епархија у дијаспори.

²⁰ Архив САС, фонд Амерички раскол, кутија VI, Е. бр. 227/69 од 25. новембра 1969. године – Извештај Епископа Лаврентија Синоду о разговору са свештеником у расколу Ђорђејем Радовићем и одржаном сабору расколника у Диселдорфу.

²¹ Архив САС, фонд Амерички раскол, кутија VI, Е. бр. 2/70 од 3. јануара 1970. године – Писмо Епископа средњозападноамеричког Фирмилијана Патријарху Герману у вези са заседањем Синода Руске заграничне Цркве и интервенције Епископа Фирмилијана код Архиепископа чикашког Серафима да архимандрит Арсеније не буде рукоположен за епископа расколничке Епархије у Европи.

²² Архив САС, фонд Амерички раскол, кутија VI, Син. бр. 190 / зап. 5 од 3. фебруара 1970. године – Одлука Светог Архиепископског Синода у вези са писмом Епископа западноамеричког Фирмилијана.

Уколико за то постоји могућност, износи предлог да се одржи састанак између представника одвојене браће и Цркве и да се разговара о њиховом повратку у крило Цркве. На крају, Епископ Лаврентије износи да је свестан да епископи из САД неће радо подржати његов предлог, јер су доживели много увреда и непријатности од заведене браће, те предлаже да их треба замолити да, ради интереса Цркве, опросте све.²³

Свети Архијерејски Синод размотрио је писмо Епископа западноевропског Лаврентија и одлучио, на предлог Патријарха Германа, да умоли Епископа Лаврентија да као изасланик Светог Архијерејског Синода отпутује у Либертивил (САД) и испита да ли постоји могућност да дође до измирења са тамошњом одвојеном браћом.²⁴ Свети Синод је своју одлуку с молбом доставио Епископу западноевропском Лаврентију „ради знања и даљег поступка”.²⁵ Како сведочи Епископ Лаврентије, он је био изненађен када је добио писмо од Синода. После тога је контактирао Епископа у расколу Иринеја Ковачевића, чији је број телефона добио од једног расколничког свештеника. У телефонском разговору Епископ Лаврентије је саопштио Епископу у расколу Иринеју разлог позива. Епископ у расколу Иринеј је био изненађен, јер је, по његовим речима, ово било први пут да му се Синод званично обраћа, а да су до сада долазили само незванични емисари. Замолио је за неколико дана за размишљање и договорили су се да се чују уочи Благовести, у 17 часова. Протојереј Милоје Николић, који је слушао разговор епископа Лаврентија, био је скептичан према његовом обећању и изнео је Епископу мишљење да га Епископ у расколу Иринеј неће позвати. Ипак, он се јесте јавио у заказано време и предложио му је да дође код њега, да би ту могао да сретне и друге одлучујуће личности.²⁶

У разговору обављеном 6. априла Епископ у расколу Иринеј је предложио Епископу Лаврентију да он дође код њега, као и да му јави када ће доћи да би и он могао да резервише време. Његов предлог је био да се они прво састану насамо, а после да, ако нађу за сходно, разговарају у присуству представника обеју страна. Епископ Лаврентије је о свом доласку обавестио Епископа источноамеричког Христифора и протојереја Уроша Оцокољића. По доласку у Чикаго, 12. априла, Епископ Лаврентије је отишао да посети оболелог Епископа средњезападноамеричког Фирмилијана, који је лежао у болници и, како пише Епископ Лаврентије, затекао га је у веома жалосном стању; у свом извештају укратко је описао његово здравствено стање. Сутрадан, 13. априла, састао се са Епископом у расколу Иринејем у његовом Епархијском центру. После разгледања просторија Епархијског центра, када су остали сами, показао му је одлуку Светог Архијерејског Синода. Епископ у расколу Иринеј је, прочитавши одлуку Синода, био узбуђен и рекао је да је ово први пут да се, од раскола, Црква интересује за њих. Две деценије раскола су учиниле своје, али је констатовао да је ово време можда подесније за разговоре, јер је протекли период донекле стишао страсти међу обема странама. Из разговора са њим Епископ Лаврентије је могао да уочи неколико његових предлога за

²³ Архив САС, фонд Амерички раскол, кутија III, Е. бр 403/83 од 21. децембра 1983. године – Писмо Епископа западноевропског Лаврентија Светом Архијерејском Синоду у вези са Америчким расколом. Текст овог писма налази се и у књизи Милана Јанковића о Епископу Лаврентију: Јанковић 2007, 214–215.

²⁴ Архив САС, фонд Амерички раскол, кутија VI, фасцикла 4, Син. бр. 2791 / зап. 83 од 27. марта 1984. године – Одлука Светог Архијерејског Синода у односу на предлог Патријарха Германа да Епископ западноевропски Лаврентије као изасланик Синода отпутује у Либертивил и да у контакту са одвојеном браћом испита могућност измирења.

²⁵ Архив САС, фонд Амерички раскол, кутија VI, Син. бр. 2791 / зап. 122 од 27. марта 1984. године – Одлука Светог Архијерејског Синода о избору Епископа Лаврентија за изасланика Синода, који ће у контакту са одвојеном браћом испитати могућност измирења.

²⁶ Трифуновић 2007b, 143

измирење. Најделисходније би било, према речима Епископа у расколу Иринеја, ако би Црква признала *статус кво*. Први предлог је био да се оним свештеницима који су деклараторно рашчињени – поврати чин, те да они остану у својим парохијама; да се свештеници који су рашчињени редовним судским путем (а њих није било више од тројице) као рашчињени уклоне са парохије; да се свештеници које су рукоположили неканонски епископи – а имају услов за рукоположење – поново рукоположе. Други предлог је био да се све постојеће Епархије признају и оставе, јер се показало да су материјално способне за опстанак. Као треће, Епископ у расколу Иринеј је био свестан да је његов лични случај најтежи, јер је Синод сматрао да су га рукоположили неканонски епископи. Он је имао документа која показују ваљаност хиротоније Епископа који су га хиротонисали, а које је добио од Васељенске патријаршије, и био је спреман да доказе представи Синоду. Није пристао да буде поново хиротонисан и изјавио је да је, у супротном, радије спреман да се повуче у интересу црквеног мира. Као четврто, истакао је да ће велика препрека измирењу бити питање црквене имовине и предложио је, у циљу смиривања бојазни народа да ће Црква отуђити имовину, да се Епископи на тим Епархијама бирају уз учешће народа, тј. да народ предложи три кандидата а да Црква изабере једног; то би, сматрао је, била гаранција народу да се њихова имовина неће отуђити. Епископ Лаврентије је од Епископа у расколу Иринеја добио копију Записника ванредне седнице епархијског савета Слободне америчко-канадске Епархије из 1975. године, за који му је он рекао да може бити основа за будуће разговоре. Ипак, Епископ Лаврентије је био мишљења да је тај документ био донесен када је суд државе Илиноис пресудио у њихову корист, међутим Врховни суд Америке је у међувремену донео документ који је у корист Мајке Цркве. Из овог разговора Епископ Лаврентије је стекао утисак да је Епископ у расколу Иринеј веома популаран међу својим свештенством, да је вредан, да је одличан организатор и да га паства подржава. Био је убеђен да би његов повратак у крило Цркве вратио већи део свештенства и народа. Обојица су дошли до закључка да би требало што пре организовати сусрет представника обеју страна и да би требало упознати свештенство са тиме. Предложио је да се сутрадан састану у манастиру Светог Саве у Либертивилу и да сваки поведе по тројицу свештеника, те да им изнесу план. Истог дана Епископ Лаврентије је срео Епископа у расколу Василија (Вејиновића), сарадника Епископа Иринеја, који се срдечно поздравио са Епископом Лаврентијем и, чувши о чему су разговарали, обрадовао се и обећао да ће и он поћи на тај састанак. Сутрадан ујутру Епископ Лаврентије је примио позив од Епископа у расколу Иринеја, који му је рекао да не може да своје свештенике окупи брзо, и замолио да састанак помере за понедељак, 16. април, а да се њих двојица опет састану и разговарају. Тема њиховог разговора било би детаљније објашњење предлога Епископа у расколу Иринеја за измирење, као и његова активност на црквеном и националном пољу. На састанку који је био одржан у заказаном термину, у понедељак, а на који су дошли и по четворица свештеника са обеју страна, представљен је садржај разговора који су водили Епископ Лаврентије и Епископ у расколу Иринеј. Једнодушно су га прихватили и саставили су текст одговора Светом Синоду. Текст су оставили Епископу у расколу Иринеју да га проучи и да га сутрадан обојица потпишу. Следећег дана је Епископ Лаврентије посетио Епископа у расколу Иринеја, који му је показао јучерашњу изјаву, мало дотерану. Рекао је да му је целе ноћи звонио телефон и да га је народ, чувши за преговоре, питао о чему се ради, уз предлог да о томе упозна вернике, те да ће му ту изјаву послати брзом поштом да би је он могао проследити Светом Синоду. На предлог Епископа Лаврентија додата је напомена да изјава постаје пуноважна кад је прихвати Епархијски савет Слободне америчко-канадске Епархије. Епископ Лаврентије се састао са свештенством и верницима Црквено-школских општина које су остале верне Цркви. Они су од срца поздравили

иницијативу да се ради на измирењу, а цивили су изнели своје предлоге за превазилажење раскола у Цркви. У току боравка у Либертивилу Епископа Лаврентија су посетила двојица свештеника која су била у расколу, јереји Живко Кајевић и Александар Ивановић. Изразили су жељу да се врате Цркви, а он их је упутио на Епископа Христифора. Завршавајући свој извештај, Епископ Лаврентије је предложио Светом Синоду да преузме следеће кораке: као прво, да се упути апел свештенству и верницима у САД и Канади да се престане са евентуалним вређањима и да почне да се враћа међусобно поверење; као друго, да се укине забрана да расколници кумују на крштењу и да буду сведоци на венчању – јер то углавном погађа страну која је уз Патријаршију; као треће, да се, евентуално, престане са суђењима, јер то уноси злу крв међу вернике, али да се о тој ствари, с обзиром на правну природу, претходно консултује Епископ Христифор; као четврто, да се што пре организује сусрет између представника Цркве и одељене браће ради изналагања начина помирења, с тим да би Црква требало да ангажује једног познаваоца црквеног права, који би решио многе замршене случајеве који се односе на каноничност рукоположења појединих свештеника и епископа. На крају, Епископ Лаврентије је понудио и манастир у Химелстиру као место састанка представника обеју страна, осим ако Синод не изабере друго место.²⁷

Поред извештаја, Епископ Лаврентије је доставио Изјаву, коју су саставили представници обеју страна приликом састанка 16. априла. Они су констатовали следеће: као прво, да обе стране са забринутошћу посматрају прилике настале у српској дијаспори, које ометају успешну мисију Цркве; друго, да од срца поздрављају иницијативу Светог Синода, која је дошла по први пут, да се пронађу решења која би ублажила међусобну нетрпељивост; треће, да су мишљења да би било корисно да се организује састанак представника Синода Српске Православне Цркве и Слободне Српске Православне Епархије америчко-канадске ради проналажења начина за нормализовање црквеног живота у дијаспори. Светом Синоду је остављено да закаже место и време, када то одговара обема странама, под условом да то буде ван територије Југославије. Изјаву су потписали Епископ западноевропски Лаврентије и Епископ Српске Православне Слободне америчко-канадске Епархије Иринеј.²⁸ У својој Васкршњој честитки Патријарху Герману, где је послао и извештај о преговорима које је имао у САД, Епископ Лаврентије је замолио Патријарха да му не замери што се потписао поред потписа Епископа у расколу Иринеја Ковачевића. То је учинио да га не би вређао, а у приватном разговору му је рекао да он за Цркву није Епископ док не докаже ваљаност своје хиротоније.²⁹

²⁷ Архив САС, фонд Амерички раскол, кутија VI, фасцикла 4, Е. бр. 71/84 од 20. априла 1984. године – Извештај Епископа Лаврентија о преговорима које је имао у САД са представницима одвојене браће. Текст Извештаја налази се и у следећим књигама: 1. Трифуновић 2007b, 143–153; 2. Јанковић 2007, 215–225; 3. Спасовић 1997, 446–448; 4. Тодоровић, Џомић 2010, 773 – 781. У свом извештају Епископ Лаврентије Епископу у расколу Иринеја Ковачевића ословљава само монашким именом, без навођења његовог епископског чина.

²⁸ Архив САС, фонд Амерички раскол, кутија VI, фасцикла 4, Изјава од 16. априла 1984. године. У постскриптуму, поред реченице да та изјава постаје пуноважна када је потврди Епархијски савет Слободне Епархије америчко-канадске, што је унето на интервенцију Епископа Лаврентија, стоји и реченица да као основа за те преговоре може да послужи извод из записника ванредне седнице Епархијског савета С. П. Америчко-канадске Епархије од 26. априла 1975. године. Ако се има у виду извештај Епископа Лаврентија да је Епископ у расколу Иринеј унео мање измене у текст изјаве, можемо претпоставити да је уношење текста о записнику са ванредне седнице Епархијског савета Слободне америчко-канадске Епархије била интервенција Епископа у расколу Иринеја.

²⁹ Архив САС, фонд Амерички раскол, кутија VI, Честитка Епископа Лаврентија Патријарху Герману за Васкрс 1984. године

Рецепција преговора Епископа Лаврентија и Епископа у расколу Иринеја Ковачевића

Свети Архијерејски Синод проследио је Светом Архијерејском Сабору извештај Епископа западноевропског Лаврентија, који је у САД водио преговоре са одвојеном браћом.³⁰ Свети Архијерејски Сабор је, на седници одржаној 16. маја 1984. године, са благодарношћу узео на знање извештај Епископа западноевропског Лаврентија и ставио је у дужност Светом Архијерејском Синоду да овом питању посвети озбиљну пажњу. Поред тога, закључио је да треба консултовати архијереје изван отаџбине и, ако је могуће, преговарати са вођама одвојене браће.³¹ Свети Архијерејски Синод је умолио Митрополита загребачко-љубљанског Јована да тај предмет (о могућности помирења са одвојеном браћом) свестрано проучи и да за наредно заседање Сабора предложи мере које би требало предузети у сврху поновног успостављања јединства Српске цркве.³²

Следеће године Свети Архијерејски Сабор је донео одлуку да умоли архијереје у дијаспори да акцију помирења са одвојеном браћом више воде кроз контакт са народом и представницима црквено-школских општина. Сабор је прихватио предлог Епископа Лаврентија и дозволио је онима који су били у расколу да буду кумови на крштењу и сведоци на венчању, ако се свете тајне обављају у храмовима који припадају Цркви. Њиховим нерашчињеним свештеницима се дозволило да чинодејствују на нашим гробљима. Саветовано је да се утиче на обе стране да се спорови решавају споразумно, а не судским путем.³³

Српска Православна слободна Епархија за САД и Канаду издала је саопштење о преговорима свог Епископа Иринеја са Епископом Лаврентијем, које је потписао Епископ у расколу Иринеј. Епархијски савет је примио извештај Епископа Иринеја и закључио да то питање не спада у надлежност Епархијског савета него у надлежности Епархијског Црквено-народног сабора. Посета Епископа Лаврентија дала им је могућност да отворено кажу Светом Архијерејском Синоду ко су и за шта се боре. Епископ у расколу Иринеј је кривим за стварање раскола сматрао Свети Архијерејски Сабор, који је, по његовом мишљењу, неуставно поделио тадашњу Епархију америчко-канадску на три Епархије и изабрао три нова Епископа у мају 1963. године, те рашчинио Епископа Дионисија 1964. године – што је било спроведено кршењем канонских прописа, црквеног устава и прописаног судског поступка. Он набраја да су за 20 година претрпели терор: рашчињени је Епископ Дионисије, сви свештеници који су га подржали такође су рашчињени деклараторном одлуком Св. Сабора, целом народу био је ускраћен приступ светим тајнама, а судски им је било забрањено да се сахрањују у освештаним српским гробљима. Као основ за преговоре служили су им Записник са ванредне седнице Савета

³⁰ Архив САС, фонд Амерички раскол, кутија VI, фасцикла 4, Син. бр. 827 / зап. 227 од 9. маја 1984. године - Пропратни акт Светог Архијерејског Синода Светом Архијерејском Сабору – достављење Извештаја епископа западноевропског Лаврентија о преговорима са одељеном браћом на разматрање и одлуку.

³¹ Архив САС, фонд Амерички раскол, кутија VI, фасцикла 4, АС бр. 24 / зап. 51 од 16. маја 1984. године – Одлука Светог Архијерејског Сабора у вези са извештајем Епископа Лаврентија о преговорима са одељеном браћом.

³² Архив САС, фонд Амерички раскол, кутија VI, Син. бр. 973 / зап. 271 од 18. маја 1984. године – Одлука Светог Архијерејског Синода о избору Митрополита загребачко-љубљанског Јована да свестрано проучи питање могућности помирења са одвојеном браћом и да до следећег заседања Сабора поднесе извештај.

³³ Архив САС, фонд Амерички раскол, кутија VI, АС бр. 49 / зап. 76 од 16. маја 1985. године – Одлука Светог Архијерејског Сабора у вези са расколом у дијаспори. Спасовић 1997, 449.

од 26. априла 1975. године и услови који су они изнели као разлог за помирење. Срби у расејању су се организовали и основали три слободне Епархије: америчко-канадску, аустралијско-новозеландску и западноевропску. Свака је имала свој Устав, по ком се управљала. Створени су Синод и Велики црквени суд, а наглашено је да ће уочи освећења бити одржан заједнички Црквено-народни сабор свих трију Епархија и да ће бити проглашена Српска Православна Загранична Црква. Епископ у расколу Иринеј је изнео које тековине они као Епархија морају да бране: прво – да избор Епископа Епархије врши Црквено-народни сабор те Епархије; друго – да имовина сваке Епархије припада, искључиво, дотичној Епархији и да ниједна друга Црквено-јерархијска власт нема право на њу; треће – да су све Црквено-школске општине сопственици своје имовине и да ниједна виша Црквена власт нема право на њу, изузев у случају да општина престане са радом и да се расформира. Патријаршији Епископ у расколу Иринеј наглашава да измирење није једноставна ствар, као и то какве су неприлике претрпели од свештеника који су припадали Патријаршији. Уз све то, признаје да ни њихова страна није била безгрешна, да су и они безаконovali, али да им је олакшавајућа околност то што су грехе чинили бранећи се од напада. Препоручују супротној страни да преиспита своје раније одлуке и резултате своје двадесетогодишње инквизиције, ако им је стало до помирења.³⁴

Ова изјава Епископа у расколу Иринеја делимично је била у колизији са извештајем који је Епископ Лаврентије послао Светом Архиепископском Синоду. Епископ у расколу Иринеј је остао при ставу да документ из 1975. године остане основа за даље преговоре. Део онога што је Епископ Лаврентије закључио из разговора са њим, Епископ у расколу Иринеј је изнео у својој изјави. Према његовом мишљењу, требало је да Патријаршија начини први корак и повуче све одлуке које је донела против њих. Оно што је изазвало забринутост – а то је постало познато и Патријаршији у Београду – била је његова изјава, која је значила корак даље у раскол и неколико корака назад у односу на циљ измирења, те оснивање Српске Православне Заграничне Цркве. Иако су расколници 1983. године основали Синод, састављен од својих епископа, и формирали свој Велики Црквени суд – што су прерогативи Цркве – он је отишао и корак даље и најавио да ће се, у њиховом поимању, формирати као Црква.

Разговор Епископа Лаврентија и Епископа у расколу Иринеја изазвао је реакцију у српској дијаспори. Познати црквени историчар др Ђоко Слијепчевић написао је кратак чланак у листу „Искра”, под називом „Путем добре воље”, у ком је истакао да ови преговори подстичу наду да ће разговори бити продужени и да ће бити повољно завршени за, по његовим речима, целу српско-православну целину. Професор Слијепчевић говори о страдању Срба и критикује власт у земљи што није ништа предузела да то спречи. Сазнање о угрожености Срба подстакло је и код Срба у расејању намеру да се ради на томе да се та зла коб превазиђе. Слијепчевић се радује почетку преговора, свестан тешкоћа и отпора који могу да настану док они трају, али апелује на обе стране да ставе опште интересе испред личних и да схвате сву озбиљност времена и своју историјску одговорност у њему.³⁵

Са друге стране, свештеник Данило Б. Милинковић написао је отворено писмо др Ђоки Слијепчевићу. Критиковао га је да је прећутао узроке који су довели до раскола

³⁴ Архив Епархије диселдорфске и немачке (у даљем тексту: Архив ЕДис), кутија Раскол, Српска Православна Слободна Епархија за Сједињене Америчке Државе и Канаду – Манастир Грачаница – јуни 1984. године – Извештај Епископа у расколу Иринеја о разговору са Епископом Лаврентијем и његов предлог за измирење са Патријаршијом.

³⁵ Архив ЕДис, кутија Раскол – *Искра*, год. XXXV, бр. 794, Минхен – 15. мај 1984. године, 1–2. Чланак др Ђока Слијепчевића у листу „Искра” од 15. маја 1984. године

1963. године. По његовом мишљењу, потпуна рехабилитација Епископа Дионисија од стране Српске Православне Цркве означавала би и крај раскола. Он у отвореном писму критикује јерархију и свештенство Српске Православне Цркве, као и однос Цркве према њима, а са критиком се односи и према др Слијепчевићу. Раскол би, сматра свештеник Миљинковић, био превазиђен ако би Црква донела своју синодску или саборску одлуку о признању свих свештеника и епископа у Слободној Српској Православној Цркви, као и светих обреда које они врше.³⁶

Манастир Нова Грачаница био је освећен 11. и 12. августа 1984. године. На литургији служеној приликом освећења Епископи у расколу Петар и Василије увели су у трон Митрополита Иринеја, који је на Црквено-народном сабору трију епархија, 10. августа 1984. године, изабран за Митрополита Слободне Српске Православне Цркве.³⁷

Представници српских националних организација које су подржавале раскол издали су саопштење 6. априла 1985. године, у ком су критиковали вођство Српске Православне Цркве да је изменило свој историјски пут и да не примећује страдања српског народа у отаџбини, као и да се Црква удвара режиму у Југославији. Организације стоје на становишту десетог Црквено-народног сабора из 1963. године. Указују на то да је упитна искреност федералне стране (стране уз Патријаршију), изречена у саопштењу које су они издали после састанка одржаног од 14. до 16. априла у манастиру Св. Саве у Либертивилу, када су истакли да одвојена браћа нису хтели да прихвате понуђену руку помирења, него су прогласили Слободну Заграничну Српску Цркву и уздигли је на степен Митрополије. Представници организација су нагласили да њима „отворена врата” Патријаршије нису потребна, јер они имају потпуну верску слободу, слободни су део поробљене Српске Православне Цркве, имају своју организацију и слободни су од мешања Верске комисије. Услов који су они изнели за почетак било каквих преговора о измирењу био је да се отаџбина ослободи комунистичке диктатуре.³⁸ Професор Спасовић констатује да је овакав став националних организација показао да они нису показали разумевање за напоре које је Црква предузимала да се раскол превазиђе и да је то показатељ зашто је избио раскол у Српској Цркви, те због чега је тако дуго трајао.³⁹

Даљи разговори о помирењу

Иако су одвојена браћа на свом Сабору 1984. године прогласила Српску Православну Заграничну Цркву и уздигла је на степен Митрополије, Црква није прекидала контакт са њима, као ни напоре да се дође до помирења. Епископи Српске Православне Цркве путовали су у САД и преговарали са одељеном браћом.

Епископ Лаврентије је обавио телефонски разговор са ђаконом Драгишом Ђокићем, службеником Патријаршије, који је на основу тог разговора саставио службену белешку (разговор је обављен 19. маја 1987. године). Епископ Лаврентије је позвао телефоном и тражио Његову Светост, а пошто га није могао добити због седнице Синода, замолио је да се пренесе патријарху да га је дан раније звао секретар Митрополита Слободне Српске Православне Цркве Иринеја, рекавши да говори у његово име. Пренео

³⁶ Архив ЕДис, кутија Раскол, Отворено писмо презвитера Данила Б. Миљинковића др Ђоки Слијепчевићу у листу „Српска политика”, стр. 11–15. У фасцикли постоји само сепарат из тог листа, који је фотокопиран без ознака године издања и броја листа, а можемо претпоставити да је то отворено писмо написано 1984. године.

³⁷ Стефановић 1988, 144.

³⁸ Стефановић 1988, 130–132. Види Спасовић 1997, 448–449

³⁹ Спасовић 1997, 449

је да му је Митрополит слободне Српске Православне Цркве Иринеј поручио да су услови о којима се разговарало пре три године у потпуности сазрели и да би Синод требало да пошаље једног свог члана ради разговора о присаједињењу и заједничком решавању проблема – за шта постоје добри услови и воља. Митрополит слободне Српске Православне Цркве Иринеј је рекао да ће платити пут и трошкове боравка члану Светог Синода и да су сада спремни на многе уступке. Поред тога, Епископ Лаврентије је рекао да ће детаљније говорити о овоме када буде дошао и предлаже да се о томе расправља на Светом Архијерејском Сабору.⁴⁰ Свети Архијерејски Синод је ову службену белешку доставио на размотрење и одлуку Светом Архијерејском Сабору.⁴¹

Од тог разговора Епископа Лаврентија са секретаром Митрополита слободне Српске Православне Цркве Иринеја није било конкретних резултата, а Миодраг Бељаковић, Србин из САД, сведочио је у свом писму Светом Архијерејском Сабору о намери Митрополита слободне Српске Православне Цркве Иринеја Ковачевића да 1989. године преговара са Црквом, али да је доцније своју намеру повукао. По Бељаковићевом мишљењу, ситуација у дијаспори се променила у корист Мајке Цркве и изгледи за помирење били су повећани. Међутим, Владике Иринеј и Василије још увек су 'оперисали' давно превазиђеним паролама – да до помирења не може доћи док се земља не ослободи, да је рад Цркве издајнички и да нема разговора и помирења док Црква не призна своју кривицу и не дође њима на поклоњење. Када су говорили о помирењу, њих двојица су то чинили да опицају пулс Цркве и са жељом да и даље управљају позамашним црквеним фондовима, што би у случају помирења било доведено у питање. Бељаковић наводи да су му на Велики понедељак у посету дошли Епископ слободне Српске Православне Цркве Василије и свештеник Бора Јегарски, свештеник из Елизабета, и пренели жељу Митрополита слободне Српске Православне Цркве Иринеја – и њихову – с очекивањем да се пренесе Епископу Лаврентију и вишим црквеним властима: да се преговори од пре пет година наставе. Он је о том разговору одмах обавестио Епископа Лаврентија и главног секретара Синода, протојереја Милана Јанковића; добио је потом захтев секретара Синода да састави текст тог разговора, да би Синод могао о томе да расправља на седници 4. маја. Бељаковић је упознао Епископе у расколу Иринеја и Василија са текстом који ће бити упућен Синоду и они су се сложили са тим; Митрополит слободне Српске Православне Цркве Иринеј је и додао да ће трошкове боравка делегације која би дошла на преговоре платити његова Слободна Црква. Међутим, убрзо је отац Бора јавио Бељаковићу да је Митрополит слободне Српске Православне Цркве Иринеј почео да се двоуми и да не жели да се шаље писмо. То су му потврдили Епископ слободне Српске Православне Цркве Василије и Митрополит слободне Српске Православне Цркве Иринеј, у телефонском разговору. Миодраг Бељаковић је био изненађен променом расположења за само два дана и када је видео да од тога нема ништа, позвао је Епископа Лаврентија и протојереја Милана Јанковића и обавестио их о неуспеху и обмани Митрополита слободне Српске Православне Цркве Иринеја. Он је био мишљења да би даље попуштање само довело до повећавања његових услова. Посаветовао је Цркву да истиче огромне успехе које има у земљи, као и да преговорима са Црквеним општинама које су на страни Митрополита слободне Српске Православне Цркве, подрије његов

⁴⁰ Архив САС, фонд Амерички раскол, кутија VI – Службена белешка телефонског разговора Ђакон Драгише Ђокића са Епископом западноевропским Лаврентијем. Белешка је састављена 19. маја 1987. године.

⁴¹ Архив САС, фонд Амерички раскол, кутија VI, Син. бр. 1334 / зап. 267 од 19. маја 1987. године – Достављање службене белешке Светом Архијерејском Сабору о разговору са Епископом западноевропским Лаврентијем.

ауторитет, чиме ће он бити натеран да са више искрености преговара са Црквом. Поред тога, Бељаковић предлаже да се пароксијама које су под управом Митрополита слободне Српске Православне Цркве гарантује извесна аутономија – да могу сами да бирају своје канонске свештенике и воде рачуна о својим административним пословима. Истиче и допринос др Павла Топаловића процесу помирења, те стога њега предлаже као најпогоднију личност око које би се извесно могући процес окупљања српске Црквене општине у Њујорку. Указује да је главни и најауторитарнији противник помирења Митрополит слободне Српске Православне Цркве Иринеј Ковачевић. Цркви саветује да мора да стане на пут контактима које извесни свештеници из отаџбине имају са њим, јер тиме само повећавају његове апетите. Велики проблем, који штети интересима Цркве, представља, према Бељаковићевом мишљењу, гостовање наших књижевника и уметника код расколника – мотивисано и високим хонорарима које су добијали од Митрополита слободне Српске Православне Цркве. Бељаковић саветује Цркви да скрене пажњу тим књижевницима и уметницима да ако желе добро Цркви и ако желе помирење, гостују код црквених општина које су верне Цркви; напомиње и да би саме пароксије требало да се активирају на том пољу, јер би тако расколницима избиле важан аргумент из руку. На крају, он износи мишљење да је за Цркву ово најбољи тренутак за помирење и да се, ако се на њему не буде радило, не може очекивати да ће се раскол решити сам од себе.⁴²

У прилогу је Светом Архијерејском Сабору послао писмо које је написао Епископ слободне Српске Православне Цркве Василије Вејновић у име Митрополита слободне Српске Православне Цркве Иринеја Ковачевића, а за које Митрополит Иринеј Ковачевић није дозволио да буде послато Патријаршији, како је у постскриптуму писма написао Миодраг Бељаковић.⁴³ Епископ слободне Српске Православне Цркве Василије се обраћа Светом Архијерејском Синоду са жељом да се наставе разговори које су 1984. године водили Владике Иринеј и Лаврентије. Околности у земљи, које су изазвале њихово административно одвајање, промениле су се драстично у корист српског народа и Цркве. У циљу постизања споразума, расколници су тражили да дође Епископ Лаврентије са делегацијом СПЦ; они би разрадили услове помирења. Да би припреме биле извршене, замолили су да се о састанку не разглашава. Предложили су да место састанка буде Њујорк, а Владика Иринеј је обећао да ће платити трошкове боравка делегације. Замолили су да се на следећем састанку Синода ова тема размотри и нагласили да би било најбоље да делегација дође одмах после седнице Синода да би то било размотрено и потврђено на седници Светог Архијерејског Сабора. Такође, наведено је да ће споразум бити изнет пред Епархијски савет, који би сазвао Црквено-народни сабор – чиме би помирење било озваничено. Истакнуто је и да су они свесни опозиције која ће постојати на обема странама, али да се надају да ће заједничким радом превазићи те тешкоће.⁴⁴

Иницијативе за помирење нису долазиле само од Цркве, него и од српске емиграције – како од оне која је подржавала раскол, тако и од оне која је била уз Патријаршију. Српска демократска коалиција, чији су чланови већином подржавали Митрополита слободне Српске Православне Цркве Иринеја Ковачевића, послала је писмо

⁴² Архив ЕДис, кутија Раскол, Писмо Миодрага Бељаковића Светом Архијерејском Сабору у вези са решавањем раскола у дијаспори. Писмо је написано у Њујорку 5. јуна 1984. године.

⁴³ Архив ЕДис, кутија Раскол, Исто

⁴⁴ ЕДис, кутија Раскол, Писмо Епископа у расколу Василија Вејновића Светом Архијерејском Сабору Српске Православне Цркве. Писмо је написано у Њујорку 27. априла 1989. године. У овом писму, Епископ слободне Српске Православне Цркве Василије не ословљава Митрополита слободне Српске Православне Цркве Иринеја достојанством митрополита, него са ословљава само као Његово Преосвештенство Владикау Иринеја.

Светом Архијерејском Сабору 25. априла 1986. године. Предложили су Сабору како да се превазиђе раскол и истакли ко је у њиховим редовима, међу клирицима и цивилима, наклоњен помирењу. Навели су да раскол у Западној Европи није настао у форми у којој је настао у Америци из разлога што је на челу Епархије западноевропске био Епископ Лаврентије, који је свуда лепо и умерено говорио, венчавао принчеве из династије Карађорђевић и није правио сметње да се држе помени 17. јула. Он је за свог заменика узео проту Милоја Николића, у чија политичка уверења и највећи злонамерници на њиховој страни нису могли да сумњају. Ако се тако буде радило у Америци, по њиховим речима, шизма Митрополита Слободне Српске Православне Цркве Иринеја ће нестати за годину дана.⁴⁵

Епископ Лаврентије је уживао углед међу српском емиграцијом – како оној која је остала верна Патријаршији, тако и у оној која је отишла у раскол. Тај углед се базирао на неколико непобитних чињеница: Епископ Лаврентије је био човек Цркве и није се мешао у политичка дешавања; није правио проблем да емигрантске организације дају помен Дражи Михаиловићу, а ценили су га и љотићевци; венчао је сина краља Петра II, престолонаследника Александра, што је било позитивно праћено у српској политичкој емиграцији, настројеној антикомунистички. Раскол у Западној Европи није се развио јер је за заменика имао протојереја Милоја Николића; осим тога, у Западној Европи раскол није имао снагу какву што је имао у Америци. Епископи у Америци, из разумљивих разлога, нису могли да одвојеној браћи буду прихvatљиви као представници Патријаршије, због историје међусобних сукоба. Епископ Лаврентије им је био прихvatљив за ту улогу, јер је познавао стање у дијаспори – где је био Епископ – а у његов однос према емиграцији нико није сумњао.

Учествовање у завршним преговорима и помирење 1992. године

Епископ Лаврентије био је изабран за епископа шабачко-ваљевског 1989. године, а тадашња Епархија западноевропска била је, наредних година, подељена на неколико епархија. Иако се вратио у отаџбину, учествовао је у преговорима са одељеном браћом, као администратор новоосноване Епархије средњоевропске.

Епископ Рашко – призренски Павле (Стојчевић) изабран је на ванредном заседању Светог Архијерејског Сабора 1. децембра 1990. године за Патријарха српског, а наредног дана устоличен је у Саборној цркви у Београду. Митрополит слободне Српске Православне Цркве Иринеј међу првима је упутио честитку Патријарху Павлу. Патријарх Павле му се захвалио на честиткама и добрим жељама које му је упутио приликом избора и устоличења на трон српског патријарха. У свом писму, Патријарх је истакао да се моли Господу да се оствари жеље и настојања да се зацеле ране на телу Свете Цркве и да буде једно стадо и један пастир. Митрополит Иринеј је замољен да и он са своје стране учини да се овај превасходни циљ оствари.⁴⁶

⁴⁵ Архив САС, фонд Амерички раскол, кутија VI – Писмо Српске демократске коалиције Светом Архијерејском Сабору. Писмо је написано у Њујорку 25. априла 1986. године.

⁴⁶ Тодоровић, Џомић, 2010, 31; 580. Избор Епископа рашко – призренског Павла дао је нови импулс преговорима Цркве са одељеном браћом. Због чега су ти преговори после избора Епископа Павла на трон Патријараха српских били интензивирани? Епископ Павле је 1963. године био једини члан Светог Архијерејског Сабора који је био против суђења Епископу Дионисију, и што је поред великог притиска државе, изнео свој став и изузео своје мишљење. Тодоровић, Џомић 2010, 31. Представници одељене браће су ценили став тадашњег Епископа рашко – призренског Павла и због тога је Митрополит слободне Српске Православне Цркве Иринеј упутио му честитку поводом избора за Патријарха. Исто тако, тих година почело је урушавање комунистичког режима у

Свети Архијерејски Синод одржао је 23. и 24. априла 1991. године преговоре са делегацијом Слободне Српске Цркве, коју је предводио Митрополит Иринеј Ковачевић. На тим преговорима сачињен је предлог у форми уговора за Свети Архијерејски Сабор, са циљем да он то одобри.⁴⁷ На том састанку, у духу братске љубави, била су размотрена питања које угрожавају јединство Цркве у дијаспори и при заједничким разговорима тражен је најбољи и најспасоноснији пут за превазилажење поделе. Делегација Слободне Српске Православне Цркве пренела је жеље свог свештенства и народа, те је у том циљу разрађен, допуњен и заједнички прихваћен предлог који ће бити достављен Светом Архијерејском Сабору на разматрање и одлуку. На крају саопштења, обе стране су узеле молитву Господу Христу, да се зацеле ране на духовном и народном бићу и како би се постигло свенародно помирење.⁴⁸

Свети Архијерејски Сабор састао се са представницима Епархија из дијаспоре 14. маја 1991. године и они су заједнички издали саопштење (један од потписника саопштења представника епархија из дијаспоре био је Епископ шабачко – ваљевски и администратор Епархије средњоевропске Лаврентије). У њему су, поред благодарности Светом Архијерејском Сабору на настојању да се питање раскола реши, констатовали да је доласком делегације Слободне Српске Православне Цркве у Београд учињен велики корак ка превазилажењу раскола. Предлог који су представници одвојене браће поднели приликом преговора у Београду они су детаљно проучили и на тај предлог ставили извесне примедбе, молећи Свети Архијерејски Сабор да то има у виду приликом решавања проблема.⁴⁹

Свети Архијерејски Сабор је на свом заседању одлучио да ће заједничким служењем Свете литургије бити потврђено Апостолско прејемство јерархије Новограчаничке митрополије и ваљаност светих тајни и других свештенорадњи које су извршене у Слободној Српској Православној Цркви, односно Новограчаничкој митрополији, од настанка ракола 1963. године. Поред тога, Сабор је наложио Синоду да заједно са Епископским саветом Српске Православне Цркве у Сједињеним Америчким Државама и Канади, и са Епископским саветом Новограчаничке митрополије оснује заједничку комисију која ће детаљно проучити практична питања устројства Српске Православне Цркве у дијаспори; узајамне односе између епархија Српске Православне Цркве и Новограчаничке митрополије и доставити своје предлоге Црквено – народним саборима свих епархија ван Југославије на разматрање, док ће Свети Архијерејски Сабор одлуке Црквено – народних сабора разматрати и донети коначну одлуку. Свети Архијерејски Сабор је нагласио да је постојање паралелних епархија у Сједињеним Америчким Државама, Канади и Аустралији привремено стање, у духу црквене икономије.⁵⁰

Нацрт текста Прелазних уредби усвојен је на Црквено-народном сабору четирију епархија Српске Цркве у Америци и Канади, у Цркви Васкресења Христовог у Чикагу 23.

Југославији које је последично пратио и распад земље. Један од услова одељене браће за помирење са Мајком Црквом је био да у отаџбини не буде на власти комунистички режим. Како је тих година, комунистички режим у земљи почео да се урушава, одељена браћа су добила подстицај да поново преговарају са Мајком Црквом.

⁴⁷ Спасовић 1997, 455–547

⁴⁸ Тодоровић, Џомић, 2010, 582.

⁴⁹ Архив САС, фонд Амерички раскол, кутија VI, Саопштење делегата епархија Српске православне Цркве у дијаспори од 14. маја 1991. године; Спасовић 1997, 458. Овде се Епископ Лаврентије потписао са титулом Епископа средњоевропског без навођења титуле Епископа шабачко – ваљевског.

⁵⁰ Тодоровић, Џомић 2010, 585-586

ноембра 1991. године, а Епархијски савет Новограчаничке митрополије усвојио је Нацрт Прелазних уредби 7. децембра 1991. године.⁵¹ Текст Прелазних уредби,⁵² како тврди Станимир Спасовић, био је у духу заједничког договора, који су потписали патријарх Павле и митрополит Иринеј, а које је прихватио Свети Архијерејски Сабор на заседању 24. маја 1991. године. Света литургија помирења служена је на Срећење 1992. године у београдској Саборној цркви, а један од служашких архијереја био је Епископ шабачко-ваљевски Лаврентије. Овом литургијом је и превазиђен велики раскол Српске Цркве у дијаспори.⁵³

Прослава 30 година архијерејске службе Митрополита Иринеја

Епархијски савет Српске америчко – канадске Епархије – Новограчаничке митрополије одлучио је на празник Ваведења Пресвете Богородице, 4. децембра 1993. године, прослави 40 година свештеничке и 30 године епископске службе Митрополита Иринеја. Архијерејски заменик, протојереј – ставрофор Јован Тодоровић, упутио је званичан позив Патријарху Павлу да својим присуством увелича прославу. Патријарх је умољен да благослови овај подухват и њима, верницима у Новограчаничкој митрополији, би било особито задовољство ако би Патријарх свој благослов испоручио преко Епископа шабачко – ваљевског Лаврентија, члана Синода, који је 1984. године, заједно са Митрополитом Иринејем осетио сву горчину покушаја превазилажења раскола и успостављењу мира међу завађеном српском браћом.⁵⁴

Патријарх Павле и Свети Архијерејски Синод су као свог изасланика делегирали Епископа шабачко – ваљевског Лаврентија који је на беседи коју је одржао после литургије на празник Ваведења прво прочитао честитку Патријарха Павла коју је он упутио Митрополиту Иринеју, поводом 40 година службе у свештеном чину. Патријарх је у својој честитки истакао да благодари Богу, Светом Сави и свим светима из рода српскога што се овај јубилеј Митрополита Иринеја прославља у братској љубави, у јединству вере и заједници једног тела из чаше Господње. Епископ Лаврентије је Митрополиту пренео топле поздраве све браће архијереја, свештенства, монаштва као и благочестиве пастве и да у њихово име му честита овај велики јубилеј. Епископ Лаврентије је нагласио да је Митрополит Иринеј највише допринео враћању међусобног поверења међу децом Светог Саве и повратку братске и хришћанске љубави. Као главну поруку своје беседе, Епископ

⁵¹ Тодоровић, Џомић 2010, 590-591. Епархијски савет Новограчаничке митрополије је установио да су Прелазне уредбе које је израдила заједничка комисија (њу су формирали представници Светог Архијерејског Синода, Новограчаничке митрополије и СПЦ у Америци и Канади) углавном исте као оне административне одредбе које се налазе у предлогу помирења. Прелазне уредбе садржавале су накнадне одредбе које нису предвиђене у предлогу помирења а Епархијски савет сматра да су оне потребне ради хармоничног функционисања паралелних епархија и нису у нескладу са административним одребама у Предлогу помирења.

⁵² Прелазне уредбе је у име СПЦ у САД и Канади потписао Митрополит средњезападноамерички Христовор, а у име Новограчаничке митрополије, Митрополит Иринеј. Митрополит Христовор је уредбе потписао 4. фебруара, а митрополит Иринеј у поноћ, уочи празника Срећења Господњег. Проблематичан је био члан 4 Прелазних уредби који је предвиђао укидање паралелних Епархија. На тај члан му је указао и Митрополитов архијерејски заменик, протојереј - ставрофор Јован Тодоровић, који је изразио бојазан на могућу ликвидацију њихове Епархије као и да ће неки од Епископа из Светог Архијерејског Сабора, одустати од својих, од комуниста, наметнутих одлука из 1963. године и повући их. Митрополит је саслушао примедбу свог заменика, али је остао при свом потпису јер је искрено желео помирење. Тодоровић, Џомић 2010, 821-822.

⁵³ Спасовић 1997, 460-461.

⁵⁴ Тодоровић, Џомић 2010, 702

Лаврентије је истакао да ако желимо да градимо срећнију будућност, не треба више леђима ићи у будућност. Срби су често, гледајући у прошлост, правили грешке у будућности. Као пример за подражавање, истакао је прошлост српског народа која треба да подстиче народ да живи онако како су живели њихови преци. Иако је у прошлости било сенке на карактеру народа Светог Саве, Епископ Лаврентије напомиње народу да се све то заборави као ружан сан и да загрле један другог као брат брата.⁵⁵

На свечаном ручку, који је приређен после Свете Литургије, гостима се обратио протојереј – ставрофор Јован Тодоровић, архијерејски заменик Митрополита Иринеја, који је у свом обраћању изнео податке који бацају ново светло на преговоре који су одржани 1984. године. Прота Јован је био један од тројице свештеника који су тада заједно са Епископом Иринејем преговарао са Епископом Лаврентијем у манастиру Светог Саве у Либертивилу. Напету атмосферу пред почетак преговора ублажио је Епископ Лаврентије када их је пред резиденцијом сачекао и братски загрлио. На убеђење њихове стране да режим тадашње државе Југославије врши притисак над јерархијом у вези доношења одлука у односу на њих, Епископ Лаврентије је одговорио да су српски народ и Српска Православна Црква у Отаџбини неслободни. Епископу Лаврентију су пренели своју намеру да 10. августа 1984. године на заједничком сабору трију епархија, учи освећења Нове Грачанице, прогласе Слободну Српску Православну Цркву и Митрополију. Епископ Лаврентије је на то рекао да су биле срећније околности, то је требало урадити 1945. године. Митрополит Иринеј је Епископу Лаврентију и присутнима саопштио да ће им овај састанак донети невоље због свенародног нерасположења, али су спремни да због добра српског народа и Цркве изгоре ако треба. Поред тога, нагласио је Епископу Лаврентију да без свештенства и верног народа, са овога пута ни за једну црту не може да скреће.⁵⁶

У својој беседи, као одговору на беседу проте Јована, Епископ Лаврентије је истакао наду да Господ подржи њихову међусобну слогу која им је насушно потребна када су се црни облаци надвили над Отаџбином. Замолио је Србе који живе на америчком континенту да живе у слози и љубави, јер ће, по њима, који су представници светосавске деце на овом континенту, странци ценити све Србе. Епископ Лаврентије је својим слушаоцима нагласио о великом јубилеју Митрополита Иринеја, 40 година рада на њиви Господњој и да је све проблеме издржао захваљујући помоћи Божијој. Захвалио се Митрополиту и његовим сарадницима на помоћи коју дају народу и Цркви. Свестан је да није било лагано било организовати верски живот у овим крајевима, а да су црквени великодостојници Српске Цркве на америчком континенту, нарочито Митрополит Иринеј, били пионери духовног живота и организације Српске Цркве на америчком континенту. Све што је било учињено за време Епископа Мардарија, Епископа Николаја као и других који су привремено долазили, није ни издалека довољно ни велико, у односу на оно колико су учинили они од свог доласка на ове просторе.⁵⁷

Закључак

Епископ Лаврентије је уживао велики углед у српској емиграцији, јер је био човек Цркве, а – са друге стране – имао је добре односе са представницима српске политичке емиграције. Његови преговори са Епископом у расколу Иринејем Ковачевићем у Либертивилу представљали су прекретницу у преговорима Цркве са одељеном браћом,

⁵⁵ Тодоровић, Џомић 2010, 716-718

⁵⁶ Тодоровић, Џомић 2010, 727-729

⁵⁷ Тодоровић, Џомић 2010, 730-731

јер су, и по признању одељене браће, били први званично вођени преговори између делегата Цркве и вође одељене браће у расколу. Значај тих преговора огледа се у томе што је Црква у званичним преговорима видела шта друга страна тражи да би се помирење догодило. Српска емиграција је реаговала на те преговоре – већи део позитивно; постојала је, међутим, и опозиција која је одбијала помирење, износила своје услове и тражећи од Цркве да се она покаје. Личност Епископа Лаврентија постала је значајна за Митрополита Иринеја Ковачевића и део Цркве у расколу, јер се, приликом покушаја преговора 1987. и 1989. године, Митрополит слободне Српске Православне Цркве Иринеј Ковачевић њему обраћао да пренесе патријарху и Синоду предлог за решавање црквеног раскола. После преговора 1984. године његова улога у преговорима није била круцијална, али је као епископ Епархије у иностранству био укључен у решавање црквеног раскола у Српској Православној Цркви у дијаспори, који је зацељен 1992. године.

Литература

Архивска грађа

Архив Епархије диселдорфске и немачке (Архив ЕДис) - кутија Раскол
Архив Светог Архиепископског Синода Српске православне Цркве (Архив САС)
фасцикла 447 – Епископ Лаврентије Трифуновић
- фонд Амерички раскол, кутије III и VI

Монографије

Јанковић, Милан (2007): *Владика Лаврентије – под крстом љубави и служења*, Манастир Соко: [б.и.]

Јевтић, епископ Атанасије (2013): *Савремени еклисиолошки подсетник о Дијаспори (историја и анализа тзв. „Америчког раскола“ и предлози за његово превазилажење)*, Врњци: Братство Светог Симеона Мироточивог; Лос Анђелес: Севастијан прес; Чикаго: епархија новогрчаничка

Мишина, Вељко Ђурић (2012): *Герман Ђорић – патријарх у обезбоженом времену. I*, Манастир Светог првомученика и архиђакона Стефана, Сланци: [б.и.]

Слијепчевић, Ђоко (1986): *Историја српске православне цркве. Књ. 3- За време Другог светског рата*, Келн: [б.и.]

Спасовић, Станимир (1997): *Историја Српске православне цркве у Америци и Канади: 1941-1991*, Торонто: „Источник“ Епархије канадске

Спасовић, Станимир; Милетић Србољуб (2008): *Историја Српске православне цркве у Аустралији, Новом Зеланду и Јужној Африци*, Сиднеј: СПЦ у Аустралији и Новом Зеланду

Спасовић, Станимир (2002): *Историја Српске православне цркве у Западној Европи*, Торонто: Источник

Стефановић, Живан (1988): *Српска црква под комунизмом*, Чикаго: издање писца

Тодоровић, Јован; Џомић, Велибор (2010): *Митрополит Иринеј- Раде Неимар слободног српства: 1914 – 1999*, Краљево: В. Џомић; Треће језеро: Епархија новогрчаничко - средњезападноамеричка

Трифуновић, епископ Лаврентије (2007а): *Руковети са њиве Господње*, Манастир Соко: [б.и.]

Трифуновић, епископ Лаврентије (2007б): *Трагови у песку*, Манастир Соко: [б.и.]

**CONTRIBUTION OF BISHOP LAVRENTIJE ON OVERCOMING THE SCHISM
IN THE SERBIAN ORTHODOX CHURCH IN THE USA**

The study is devoted to the work of Bishop Lavrentije on the resolution of the church schism in the diaspora. Since 1969 as a diocesan bishop of the Eparchy of Western Europe, and Australia and New Zealand, and since 1973 a Bishop of Western Europe, he had the opportunity to see all the problems of schism and to fight against it in the territory of his diocese. The Serbian Orthodox Church delegated him to lead negotiations as its representative in 1984 with the representatives of the part of the Serbian Church that was in schism, i.e. with the then leader of the schism, Irinej Kovačević, who was the bishop of the Free Serbian Orthodox Eparchy for America and Canada. Those negotiations were a turning point in the Church's efforts to reconcile with the separated brothers in the diaspora, and it resonated greatly among the Serbian emigration on both sides (both those who were with the Patriarchate and those who were in schism). After that, his role in the negotiations was not dominant, but the importance of those talks he had with bishop in schism Irinej Kovačević was reflected in their continuation. The importance of those negotiations is reflected in the fact that the Church saw in the official negotiations what the other side was looking for in order for reconciliation to take place. The source for this research is the archives of the Holy Synod of Bishops and the Eparchy of Düsseldorf and Germany. The singularity of this work is reflected in the fact that it presents data found in archives whose content was not the subject of scientific works published on this topic. Bishop Lavrentije enjoyed a great reputation in the Serbian emigration, because he was a man of the Church, and on the other hand, he had good relations with the representatives of the Serbian political emigration. The Serbian emigration reacted to those negotiations mostly positively, however, there was also an opposition that refused reconciliation, presenting its conditions, and asking the Church to repent. The personality of Bishop Lavrentije became significant for Metropolitan Irinej Kovačević and the part of the Church that was in schism, because during the attempted negotiations in 1987 and 1989, Metropolitan of Free Serbian Orthodox Church, Irinej Kovačević turned to him to convey the proposal for resolving the church schism to the Patriarch and the Synod. The aim of this work is to point out the importance of Bishop Lavrentije in the negotiation process with the part of the Church that went into schism, as well as his contribution to solving that issue, which for almost three decades represented a major problem for the functioning and life of the Serbian Church and the Serbian people in the diaspora.